

Mirjana Gulić

Državni arhiv u Zagrebu
Opatička 29
Zagreb

USTROJ I NADLEŽNOST KOTARSKIH/OPĆINSKIH SUDOVA GRADA/KOTARA ZAGREB 1945.-1970.

UDK 347.97/.99(497.5 Zagreb)“1945/1970“

Pregledni rad

Članak prikazuje ustroj i promjene broja općinskih sudova na prostoru grada Zagreba u razdoblju od 1945. do 1970. godine te Kotarskog suda za kotar Zagreb koji je ukinut 1955. godine. Za navedeno razdoblje donosi se i prikaz zakonodavne regulative, odnosno zakoni, postupci te Sudski poslovnik prema kojima su djelovali.

Ključne riječi: 1945.-1970., kotarski sudovi, općinski sudovi, grad Zagreb, kotar Zagreb, ustroj, nadležnost, zakoni, postupci

Ustroj i razvitak sudstva 1945.-1970.

Govoreći o ustrojstvu, razvitku te mjesnoj i stvarnoj nadležnosti kotarskih, odnosno općinskih sudova na području Narodnog odbora kotara Zagreb¹ i Narodnog odbora grada Zagreba,² odnosno Skupštine grada Zagreba,³ nemoguće je ne sagledati ih u kontekstu temeljitih promjena mjesnog ustroja, zakonodavstva i pravosuđa koje su se događale uspostavom Demokratske Federativne Jugoslavije, Federativne Narodne Republike Jugoslavije i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije⁴ – odnosno novog državnog poretka te novog društvenopolitičkog uređenja.

U Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji, u mjesecu svibnju 1945., započeli su s radom, pored vojnih i posebnih sudova i redovni narodni sudovi. Kako je već tije-

¹ NOKZ.

² NOGZ.

³ SGZ.

⁴ Do studenoga 1945. Demokratska Federativna Jugoslavija (DFJ); od 1945. do 1963. Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ); od 1963. do 1990. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ).

kom Drugog svjetskog rata partizanski pokret oformio svoje organe vlasti, pa tako i sudbene, pri Zemaljskom antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Hrvatske,⁵ odnosno Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije,⁶ mnogi su zaživjeli po završetku rata.

Daljnji razvitak i ustroj pravosudnih vlasti u vremenu 1945.-1970. odvijao se kroz tri razdoblja.

U prvom koje je trajalo od 1945. do 1954. donijet je temeljni *Zakon o uređenju narodnih sudova* 26. kolovoza 1945. kojim je uspostavljena organizacija i stvarna nadležnost sudova.⁷ Organizacija sudova sukladno navedenom *Zakonu* započela je 1. siječnja 1946., s tim da su *Zakonom o ukidanju zakona i odluka donesenih prije 30. studenoga 1946.* ukinuti svi dotadašnji propisi o uređenju sudova koji su bili u protivnosti sa *Zakonom* kao i svi oblasni i općinski sudovi u mjestima gdje su postojali, što znači da je na cijelom području države zaživjela nova organizacija sudstva.⁸ Prema uređenju i nadležnosti sudovi su bili podijeljeni na redovne, posebne i vojne, a redovni na kotarske, okružne, vrhovne sudove pojedinih federalnih jedinica i Vrhovni sud DFJ.

Kako je prvi Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije 1946.⁹ donio i osnovna načela o sudovima kojima je navedena zakonodavna regulativa u pravosudnim vlastima, postojeći *Zakon* usklađen je donošenjem *Zakona o uređenju narodnih sudova* 17. lipnja 1946.¹⁰ koji je uz manje izmjene i dopune ostao na snazi do 1954. U razdoblju od 1945. do 1954. u pravosuđu se primjenjivalo dvostupanjsko sudovanje.

Donošenjem *Zakona o sudovima* 1954.¹¹ započelo je drugo razdoblje koje je trajalo do Ustava 1963., koje je, zasigurno, bilo bitna odrednica za stvaranje jedinstvenog pravosudnog sustava. Redovni sudovi podijeljeni su na kotarske, okružne, republičke vrhovne sudove, Vrhovni sud AP Vojvodine i Savezni vrhovni sud. Svi su sudovi sudili po istim materijalnopравnim i vodili postupke po istim procesnim zakonima (*Zakonik o krivičnom postupku, Zakon o parničnom postupku i Zakon o upravnim sporovima*). Došlo je do promjene glede uređenja sudova, budući su uvedeni privredni sudovi te glede postupanja. Naime, uvedeno je trostupanjsko sudovanje, ali samo za redovne sudove i to u određenim slučajevima. Savezni vrhovni sud postao je najviša zajednička instanca za sve vrste sudova.

Ustavom iz 1963. čija su osnovna načela o uređenju sudova razrađena u *Osnovnom zakonu o sudovima opće nadležnosti* iz 1965.,¹² vidljivo je da treće razdoblje karakterizira jednostavnija organizacija i ujedinjenost za cijeli prostor države.

⁵ ZAVNOH – od srpnja 1945. Narodni sabor Hrvatske.

⁶ AVNOJ – od kolovoza 1945. nastavlja djelovati kao Privremena narodna skupština DFJ.

⁷ SI DFJ, 67/1945.

⁸ NN, 111/1947.

⁹ SI FNRJ, 10/1946.

¹⁰ *Zakon o potvrdi i izmjenama i dopunama Zakona o uređenju narodnih sudova*, SI FNRJ, 51/1946.

¹¹ SI FNRJ, 30, 35/1954.

¹² SI FNRJ, 7/1965.

Uvedeni su novi nazivi za sudove. Umjesto redovni, uveden je naziv sudovi opće nadležnosti u koje spadaju općinski, okružni, republički, pokrajinski, Vrhovni sud Hrvatske i Vrhovni sud Jugoslavije. Privredni sudovi su dobili naziv specijalizirani, a za vojne sudove naziv je ostao isti. U ovom razdoblju, neposredno poslije Ustava, dokinuti su posebni sudovi. S radom je 1964. godine započeo Ustavni sud Hrvatske. Osnivanje, ukidanje, mjesnu nadležnost i sjedište suda određivalo je republičko zakonodavno tijelo, a suce su birale skupštine odgovarajućih društveno-političkih zajednica.

Glede zakonodavne regulative, do stupanja na snagu temeljnih zakona, postupaka i sudskih poslovnika *Zakonom o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. 4. 1941. i za vrijeme neprijateljske okupacije iz 1946.*,¹³ primjenjivala su se kao pravna pravila sadržana u pravnim propisima, ako nisu u suprotnosti s novostvorenim društvenim uređenjem.

Važno je naglasiti da su za neka područja sudovanja odmah tijekom 1945. pa do početka pedesetih godina doneseni određeni zakoni i postupci, za neka nakon *Zakona o sudovima iz 1954.*, a za neka nisu ni do kraja razdoblja o kojem je riječ, odnosno ni do kraja postojanja SFRJ.

Zakone kojima se regulirala organizacija, osnivanje, nadležnost sudova i drugo, donosila je Savezna skupština FNRJ do 1963. kad je uz savezne zakone dana ustavna i zakonska osnova republikama, odnosno republičkim zakonima.

Osnutak i ustroj kotarskih/općinskih sudova

Pojam kotar/ski naziv je za povijesnouppravnu jedinicu, a uvođenjem prvostupanjskih redovnih građanskih sudova sredinom 19. stoljeća primjenjuje se i na sudove čija se teritorijalna nadležnost u pravilu poklapala s područjem kotara, odnosno grada. Naziv je uz određene atribucije, bio u upotrebi do 1929. kad je zamijenjen izrazom sreski, da bi ponovo zaživio 1941. i ostao u upotrebi do 1963. godine. Kako je Ustavom 1963. općina definirana kao temeljna društvenopolitička zajednica, među sudovima opće nadležnosti navedeni su i općinski sudovi te je od tada u upotrebi naziv općinski, a potvrđen je 1965. *Osnovnim zakonom o sudovima opće nadležnosti.*

U centraliziranoj državi kakva je bila Jugoslavija, ustroj sudstva u Republici Hrvatskoj bio je u skladu s općim razvojem pravosudnih vlasti i zakonske regulative.

Na osnovu spomenutih *Zakona o uređenju narodnih sudova* dana je mogućnost i republikama da odrede broj kotarskih sudova u svakoj federalnoj jedinici. Tako je na prijedlog ministra pravosuđa Republike Hrvatske Vlada Republike Hrvatske donosila Uredbe o broju i mjesnoj nadležnosti redovnih sudova, pri tome ovlašćujući ministra pravosuđa da izdaje naredbe, odredbe i upute za njihovo izvršenje. Nakon 1954., temeljem Ustavnog zakona Republike Hrvatske, Sabor RH donosio je Zakone o teritorijalnoj nadležnosti i sjedištima sudova.

¹³ SI FNRJ, 84/1946.

Za cijelo razdoblje, od prvog *Zakona* 1945. pa do kraja postojanja Jugoslavije, zadržala se temeljna organizacija i nadležnost kotarskih sudova, uz određene izmjene i dopune tijekom vremena.

Te su promjene dijelom uvjetovane upravno – mjesnim promjenama na području Hrvatske (od mjesnih narodnih odbora, narodnih odbora općina, rajona, kotara, okruga te narodnih odbora oblasti) i kod kotarskih su sudova vezane uz njihovo osnivanje i ukidanje te posljedične promjene mjesne nadležnosti, dok je stvarna nadležnost doživljavala manje izmjene i dopune.

Ustroj i razvoj kotarskih/općinskih sudova na području Zagreba

Već je 8. svibnja 1945. *Naredbom br. 1 Komande grada Zagreba* uspostavljena *narodna vlast*, a Privremeni gradski narodni odbor 27. svibnja 1945. teritorijalno je podijelio grad na sedam rajona: I. rajon Centar, II. rajon Vlaška ulica, III. rajon Maksimir, IV. rajon Martinovka, V. rajon Trešnjevka, VI. rajon Gornja Ilica i VII. rajon Kustošija.¹⁴ U drugoj polovici 1945. uslijedile su promjene: II. rajon Vlaška ulica mijenja ime u II. rajon Medveščak, IV. rajon Martinovka mijenja ime u IV. rajon Trnje te VI. rajon Gornja Ilica mijenja ime u VI. rajon Črnomerec.¹⁵ Podjela grada na rajone trajala je do 1952. kad su uspostavljene ispostave, a 1953. narodni odbori općina.¹⁶

Na području Narodnog odbora kotara Zagreb djelovali su do 1952. mjesni narodni odbori, nakon čega su ustrojene općine.¹⁷

Na navedenom području glede sudbene vlasti ustrojena su 1945.¹⁸ dva kotarska suda: za područje Narodnog odbora kotara Zagreb Kotarski narodni sud za vanjski kotar Zagreb, a za područje Narodnog odbora grada Zagreba Kotarski narodni sud za grad Zagreb.¹⁹

¹⁴ Vjesnik, 48/1945. Privremeni narodni odbor 23. listopada 1945. postaje Gradski narodni odbor; 1949. mijenja naziv u Narodni odbor grada Zagreba, stvaratelj čije je gradivo pohranjeno u Državnom arhivu u Zagrebu u fondu HR DAZG 37. Narodni odbor grada Zagreba (1945.-1963.).

¹⁵ Broj rajona se tijekom navedenog razdoblja mijenjao; 1947. ukinut je rajon Kustošija, njegov teritorij je podijeljen između rajona Črnomerec i Trešnjevka, a ponovo je bio osnovan 1951. Iste godine osnovan je i rajon Dubrava. Područje rajona, odnosno grada Zagreba širilo se pripajanjem mjesnih narodnih odbora s područja kotara Zagreb, pogotovo 1950.

¹⁶ Uži dio grada imao je osam općina: Gornji Grad, Donji Grad, Maksimir, Medveščak, Črnomerec, Peščenica, Trnje i Trešnjevka, a širi dio grada imao je devet općina: Dubrava (od 1955. Zagrebačka Dubrava), Podsused, Kustošija, Stenjevec i Vrapče koji od 1955. čine novoformljenu općinu Susedgrad; Gračani (od 1955. u sastavu općine Medveščak); Markuševac i Remete (od 1955. u sastavu općine Maksimir); Šestine (od 1955. u sastavu općine Gornji Grad).

¹⁷ Ustrojeno je 11 općina: Brdovečko Prigorje, Donja Bistra, Pušća i Zaprešić (od 1955. općina Zaprešić); Brezovica, Stupnik, Sveta Klara (od 1955. općina Remetinec), Kašina, Sesvete, Šašincev (općina Sesvete); Granešina (općina Zagrebačka Dubrava).

¹⁸ Vjesnik, br. 44, 46/1945.

¹⁹ Glede stvarne nadležnosti sudova Odjel pravosuđa ZAVNOH izdao je *Uputu o preuređenju sudova*, a ona se odnosila na odvajanje sudske od izvršne vlasti tj. od Izvršnih odbora NOO-a, tako da su ustrojeni novi narodni sudovi, NN, 2/1945.

Područje mjesne nadležnosti ustrojenih sudova uglavnom se poklapalo s područjem dvaju ukinutih sudova i to Kotarskog suda I. u Zagrebu i Kotarskog suda II. u Zagrebu koji su kontinuirano djelovali od 1850., odnosno 1899. godine. Iz arhivskoga gradiva je vidljivo da je Kotarski narodni sud za grad Zagreb započeo s radom 8. lipnja 1945., a Kotarski narodni sud za vanjski kotar Zagreb 6. lipnja 1945. godine.²⁰ Kotarski narodni sud za kotar Zagreb prestao je s djelovanjem 1955. kad je ukinut NOK Zagreb za koje je područje i bio nadležan. Kotarski narodni sud za grad Zagreb djelovao je do kolovoza 1946. kada su za područje NOG Zagreba osnovana tri kotarska suda.

Na temelju *Zakona o uređenju narodnih sudova* od 17. lipnja 1946., na prijedlog ministra pravosuđa, Vlada Republike Hrvatske donosi 10. kolovoza 1946. *Uredbu o ukidanju Kotarskog suda za grad Zagreb u Zagrebu i osnivanju kotarskih sudova za područje grada Zagreba*.²¹ Kotarski narodni sud za grad Zagreb prestao je s radom 18. kolovoza 1946., a dan poslije započela su s radom tri novoosnovana suda: Kotarski sud za I. i IV. rajon grada Zagreba u Zagrebu za područje I. i IV. rajona Gradskog narodnog odbora i za gradsko naselje Žitnjak, Kotarski sud za II. i III. rajon grada Zagreba u Zagrebu i Kotarski sud za V. i VI. rajon grada Zagreba u Zagrebu. Mjesna nadležnost navedenih sudova bila je sukladna mjesnoj podjeli grada Zagreba na rajone kao niže upravne jedinice s manjim otklonima.²² Temeljem *Naredbe o prestanku poslovanja ukinutog Kotarskog suda za grad Zagreb*²³ Kotarski sud za I. i IV. rajon grada Zagreba u Zagrebu preuzeo je sve spise ukinutog Kotarskog narodnog suda za Grad Zagreb, a preuzete i nedovršene predmete morao je raspraviti i pravomoćno dovršiti. Uz to je bio nadležan za ukazivanje pravne pomoći za područje svih kotarskih sudova Grada Zagreba.

Novom *Uredbom o broju i teritorijalnoj nadležnosti kotarskih i okružnih sudova na području NRH* 1947. nije došlo ni do kakve promjene.²⁴

Iz *Uredbe o broju i teritorijalnoj nadležnosti kotarskih i okružnih sudova na području NRH*²⁵ od 21. svibnja 1949. vidljivo je da je došlo do promjene u nazivu sudova; iako je područje grada Zagreba i dalje bilo podijeljeno na rajone, umjesto dosadašnjeg naziva prema rajonima dobili su nazive i oznake prema rimskim brojevima. Kotarski sud I u Zagrebu za dio područja grada Zagreba i to za gradske rajone Centar i Trnje te za gradsko naselje Žitnjak, Kotarski sud II u Zagrebu za dio područja grada Zagreba i to za gradske rajone Medveščak i Maksimir, Kotarski sud III u Zagrebu za dio područja grada Zagreba i to za rajone Trešnjevka i Črnomerec. Bio im je nadležan Okružni narodni sud za grad Zagreb do 1949., a od 1949. do 1970.

²⁰ HR DAZG 878. Kotarski sud za kotar Zagreb (1945.-1955.).

HR DAZG 1184. Kotarski sud za grad Zagreb (1945.-1946./1953.-1955.).

²¹ NN, 107/1946.

²² I. rajon – Centar, IV. rajon – Trnje, II. rajon – Medveščak, III. rajon – Maksimir, V. rajon – Trešnjevka, VI. rajon – Črnomerec.

²³ NN, 107/1946.

²⁴ NN, 113/1947.

²⁵ NN, 44/1949.

Okružni sud u Zagrebu.²⁶ Došlo je i do teritorijalnog proširenja rajona grada Zagreba.²⁷

Kotarski sud za kotar Zagreb u Zagrebu i dalje je pokrивao administrativni kotar Zagreb, a nadležan mu je bio Okružni narodni sud za okrug Zagreb do 1949. godine.²⁸

Uredbom o izmjenama i dopunama Uredbe o broju i teritorijalnoj nadležnosti od 28. kolovoza 1952. broj je kotarskih sudova u NRH smanjen. Ukinuta su sva tri kotarska suda u Zagrebu i osnovan je Kotarski sud za grad Zagreb u Zagrebu.²⁹ Kotarski sud za kotar Zagreb nastavio je s radom. Promjene mjesnog ustroja grada Zagreba očito su se odrazile i na broj kotarskih sudova kao i njihovu mjesnu nadležnost. Naime, od 16. svibnja 1952. ukinuti su gradski rajoni i uspostavljene ispostave koje su trajale do 20. listopada 1953. nakon čega je uspostavljena nova upravno-mjesna podjela grada na općine.³⁰

Kotarski sud za grad Zagreb u Zagrebu i Kotarski sud za kotar Zagreb djelovali su do primjene novog *Zakona o teritorijalnoj nadležnosti i sjedištima kotarskih i okružnih sudova na području NRH* od 24. prosinca 1955.³¹

Ovim *Zakonom* ukinuti su Kotarski sud za grad Zagreb i Kotarski sud za kotar Zagreb.³² Ustrojena su dva kotarska suda: Kotarski sud I u Zagrebu za područje općina Črnomerec, Donji Grad, Gornji Grad, Maksimir, Medveščak, Peščenica, Susedgrad, Trešnjevka, Trnje, Zagrebačka Dubrava i Kotarski sud II u Zagrebu za područje općina Remetinec, Sesvete i Zaprešić.

Novoosnovani sudovi započeli su s radom 1. siječnja 1956. godine.

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o teritorijalnoj nadležnosti i sjedištima kotarskih i okružnih sudova na području NRH od 30. prosinca 1958. državni sekretar za pravosuđe i upravu NRH izdaje *Naredbu o početku rada novoosnovanih kotarskih sudova I, II i III u Zagrebu*. Započeli su s radom 1. travnja 1959. godine.³³

²⁶ Godine 1945. osnovana su dva prvostupanjska, odnosno drugostupanjska okružna suda, Okružni narodni sud za okrug Zagreb i Okružni narodni sud za grad Zagreb. Ukinuti su 1949. godine. Tada je osnovan Okružni sud u Zagrebu.

²⁷ Tajništvo narodnog odbora grada Zagreba izdalo je 22. lipnja 1950. Obavijest iz koje je vidljivo da su I. rajonu Centar pripojena područja ukinutih mjesnih narodnih odbora Mlinovi i Šestine; II. rajonu Medveščak pripojeno je područje Gračana; III. rajonu Maksimir pripojena su područja Markuševca, Remeta, Granešine, Resničkog Gaja i Čulinečke Dubrave; IV. rajonu Trnje pripojena su područja Gaja i Remetinca; V. rajonu Trešnjevka pripojena su područja Jaruna i Španskog; VI. rajonu Črnomerec pripojena su područja Bijenika, Mikulića, Vrapča, Gornjeg Brega, Vrapča Gornjeg ispod Crkve, Podsuseda, Borčeca, Gornjeg Stenjevcu i Stenjevcu.

²⁸ Vidi bilješku 24.

²⁹ NN, 41/1952.

³⁰ *Zakon o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine*, NN, 16/1952. *Odluka o prestanku administracije Narodnih odbora rajona i naselja*, SG GZ br. 15 - 18/1952. *Odluka o teritorijalnoj podjeli grada Zagreba*, SG GZ br. 31-33/1953.

³¹ NN, 61/1955.

³² Narodni odbor kotara Zagreb, ukinut je 1955. donošenjem *Zakona o području kotara i općina u Narodnoj Republici Hrvatskoj*. NN, 36/1955. Taj Zakon se temelji na *Općem zakonu o uređenju općina i kotara*, SI FNRI, 26/1955. *Zakonom o području kotara i općina u NRH* znatno je smanjen broj kotara u NRH.

³³ NN, 61/1958.

- Kotarski sud I u Zagrebu za područje općina Gornji Grad, Donji Grad, Medveščak, Maksimir, Dubrava i Sesvete;
- Kotarski sud II u Zagrebu za područje općina Črnomerec, Susedgrad, Trešnjevka, Zaprešić;
- Kotarski sud III u Zagrebu za područje općina Peščenica, Remetinec i Trnje.

Sljedeće promjene koje su se odnosile na mjesnu nadležnost uslijedile su 1962. *Zakonom o mjesnoj nadležnosti i sjedištima kotarskih, okružnih i privrednih sudova u NRH*.³⁴

Na području koje je pokrivaio grad Zagreb postojali su sljedeći kotarski sudovi:

- Kotarski sud I u Zagrebu za područje općina Centar, Maksimir, Medveščak i Sesvete (do 1979. kad se uspostavlja Općinski sud u Sesvetama);
- Kotarski sud II u Zagrebu za područje općina Črnomerec, Trešnjevka i Zaprešić;
- Kotarski sud III u Zagrebu za područje općina Peščenica, Remetinec i Trnje.

Navedena nadležnost stupila je na snagu 1. siječnja 1963. godine.³⁵

Došlo je do promjene u nazivima sudova: za redovne sudove usvojena je sintagma sudovi opće nadležnosti, a kotarski se od Ustava 1963. nazivaju općinskim sudovima³⁶ i preimenuju se u Općinski sud I. u Zagrebu, Općinski sud II. u Zagrebu i Općinski sud III. u Zagrebu.

Prema *Zakonu o sudovima* iz 1967., općinski sudovi su se osnivali za područje općine, više općina i za dijelove područja pojedinih općina.

Stupanjem na snagu *Zakona o spajanju općina* u Zagrebu 1967. uspostavljena je jedinstvena općina grada Zagreba.³⁷ Općinskim sudovima na području grada Zagreba mjesna je nadležnost ostala ista.

Uslijedio je *Zakon o spajanju općinskih sudova I, II, i III u Zagrebu* u Općinski sud u Zagrebu. Konačno je, osnivanjem jednog suda 1970., zaživio ustroj koji je potrajao sljedećih trideset i sedam godina, do listopada 2007. Novoustrojjeni sud započeo je s radom 1. siječnja 1971. Mjesna mu se nadležnost, uz grad Zagreb, protezala na općinu Zaprešić i općinu Sesvete.³⁸

Iz arhivskoga gradiva fondova Kotarskog suda za kotar Zagreb, Kotarskog narodnog suda za grad Zagreb te Općinskih sudova I, II, i III u Zagrebu koje je pohranjeno u Državnom arhivu u Zagrebu može se zaključiti da se navedene promjene u broju, ustroju i mjesnoj nadležnosti sudova nisu uvijek konzistentno odrazile i u pisarnicama.

³⁴ NN, 49/1962.

³⁵ *Zakon o područjima općina i kotara u NRH*, NN, 3/1962. Tako je 1962. područje općine Zagrebačka Dubrava ušlo u sastav SO Maksimir, a područje NOO Susedgrad ušlo je u sastav SO Črnomerec.

³⁶ NN, 15/1963. Donesen je *Osnovni zakon o sudovima opće nadležnosti*, Sl. SFRJ, 7/65. *Zakonom o području općina i kotara u NRH* (NN, 39/1962.) i nakon Ustava iz 1963. ukinut je naziv narodni odbor općine i uveden naziv skupština općine, NN, 15/1963.

³⁷ Nakon *Zakona o spajanju općina* iz 1967. uspostavljena je jedinstvena općina grad Zagreb, NN, 6/1967.

³⁸ NN, 21/1970.

Stvarna nadležnost kotarskih/općinskih sudova

Kotarski narodni sudovi započeli su s radom kao redovni prvostupanjski sudovi temeljem *Odluke o preuređenju sudova* iz 1944.³⁹ kojom je propisano odvajanja sudske od izvršne vlasti, a *Odlukom predsjedništva AVNOJ-a* od 3. veljače 1945.⁴⁰ prestali su važiti svi pravni propisi (zakoni, uredbe, naredbe, pravilnici) doneseni nakon 6. travnja 1941. koji su primjenjivani *Zakonom o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. travnja 1941. i za vrijeme okupacije*.⁴¹ Naime, izgubili su svoju pravnu snagu, odnosno nisu se mogli primjenjivati kao pozitivni propisi, ali je ostavljena mogućnost primjene pravnih pravila sadržanih u tim propisima ako nisu u suprotnosti s *Ustavom* i načelima socijalističkog pravnog poretka Jugoslavije, do donošenja novih zakona.

Zakon o uređenju narodnih sudova od 26. kolovoza 1945. uz temeljnu organizaciju, odredio je i stvarnu nadležnost sudova.⁴² Kotarski sudovi bili su prvostupanjski sudovi (izuzetno i drugostupanjski) čija je stvarna nadležnost bila rješavanje predmeta u najčešćim građanskim stvarima te lakših kaznenih djela koja su im posebnim zakonom dana. Među ostalim rješavali su kaznena djela protiv života, tijela, slobode, časti, imovine privatnih osoba, zdravlja, javnog morala, braka, obitelji, a u građanskim predmetima sporove o imovinsko – pravnim zahtjevima, sporove iz odnosa roditelja i djece bilo bračne ili vanbračne, sporove o ometanju posjeda, sve vanparnične i sve izvršne stvari iz nadležnosti kotarskih sudova. Članovi su im bili predsjednik, potreban broj sudaca i vijećnika koje je određivao ministar pravosuđa zemaljske vlade koji je postavljao sudske izvršitelje u građanskim stvarima, a u kaznenim ukoliko su se odnosili na imovinska potraživanja. Suce i suce porotnike imenovali su i razrješavali narodni odbori grada, odnosno narodni odbori kotara. Vanparnične i izvršne predmete rješavao je sudac pojedinac, građanske parnične i kaznene predmete rješavalo je sudsko vijeće u kojemu su sudac i suci porotnici ravnopravni. Rasprave su bile javne. Sve žalbe glede presuda kotarskih sudova rješavao je nadležni okružni sud. Najviša pravosudna instanca u Republici Hrvatskoj bio je Vrhovni sud RH, a glede kotarskih sudova donosio je rješenja na zahtjeve glede zaštite zakonitosti protiv pravomoćnih odluka.

Usljebile su potvrde, dopune i izmjene *Zakona* 1946.,⁴³ 1948. (proširena im je nadležnost u građanskim i kaznenim predmetima)⁴⁴ i 1952. (promjena glede građanskog sudskog postupka).⁴⁵ Dobili su u nadležnost sporne stvari bez obzira na vrijed-

³⁹ Ukinuta je donošenjem Zakona o ukidanju zakona i odluka donesenih prije 30. studenoga 1946. NN, 111/1947.

⁴⁰ Ostaju važećima rješenja i presude donesene u vrijeme okupacije, u građanskim parnicama, ako se ne kose s tekinama NOB, a u kaznenim predmetima ako se ne tiču političkih osuđenika. SI DFJ, 4/1945.

⁴¹ SI FNRJ, 84/1946.

⁴² *Zakon o uređenju narodnih sudova*, SI DFJ, 67/1945. *Zakon o ukidanju zakona i odluka donesenih prije 30. studenoga 1946.* NN, 111/1947.

⁴³ *Zakonom o potvrdi i izmjenama i dopunama Zakona o uređenju narodnih sudova* od 17. lipnja 1946. pročišćen je tekst istog, SI FNRJ, 51/1946.

⁴⁴ SI FNRJ, br. 38/1948.

⁴⁵ SI FNRJ, br. 24/1952.

nost kao što su sporovi o određivanju i ispravku granica nekretnina te sporove iz ugovora o zakupu i najmu. *Ustavnim zakonom* od 13. siječnja 1953. ustavna reforma nije zahvatila organizaciju sudova. To je učinjeno *Zakonom o sudovima* iz 1954. čiji prvi dio nosi naslov *Ustavna načela o sudovima*, a drugi *Zakon o sudovima*.⁴⁶

Ustavnim odredbama postavljena su osnovna načela pravosudnog sustava. Novom organizacijom sudstva stvoren je jedinstveni pravosudni sustav. Ovim temeljnim *Zakonom o sudovima* iz 1954. prestali su važiti svi dotadašnji zakoni. Ujedno se briše i atribut *narodni*. Kotarski sudovi bili su nadležni odlučivati u prvom stupnju u građanskim, kaznenim i drugim predmetima te provoditi izvršenja i vršiti druge poslove koji su im propisani Zakonom. Prema posebnim propisima rješavali su žalbe protiv rješenja organa uprave ili drugih organa. Mogli su se osnivati za jedan kotar ili grad, za kotar i grad zajedno, a u većim kotarevima ili gradovima za dio kotara ili grada. I dalje su suce i suce porotnike birali i razrješavali narodni odbori grada ili kotara.

Do drugog Ustava 1963., *Zakonom o izmjenama Zakona o sudovima* od 10. travnja 1957. uslijedile su manje izmjene.⁴⁷ Do manjih je izmjena i dopuna došlo i *Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o sudovima* 1959.⁴⁸ i *Zakonom o izmjeni Zakona o sudovima* 1961. godine.⁴⁹

Nakon što su u Ustavu 1963. postavljena osnovna načela o uređenju sudova donijet je *Osnovni zakon o sudovima opće nadležnosti* 1965. Iako je *Osnovni zakon* donio promjene u svezi naziva i vrste sudova, glede stvarne nadležnosti općinskih sudova nije došlo do značajnijih promjena. Važno je napomenuti da je uvidom u gradivo općinskih sudova s područja grada Zagreba utvrđeno da je naziv *općinski* u upotrebi od 1963. godine.

Osnovni zakon o sudovima stupio je na snagu 17. veljače 1965.,⁵⁰ a novi *Zakon o sudovima* iz 1967. nije donio nikakve promjene glede stvarne nadležnosti, već glede izbora sudaca i financijske prirode.⁵¹

Kazneni i građanski zakoni, postupci i Sudski poslovnik

U vremenu neposredno nakon Drugog svjetskog rata, na snazi su, glede kaznenih predmeta, bili u isto vrijeme bili parcijalni zakoni revolucionarnog karaktera i oni kaznenog prava iz Kraljevine Jugoslavije.⁵²

⁴⁶ SI FNRJ, br. 30, 35/1954.

⁴⁷ SI FNRJ, br. 15/1957.

⁴⁸ SI FNRJ, br. 24/1959.

⁴⁹ SI FNRJ, br. 52/1961.

⁵⁰ SI FNRJ, br. 7/1965.

⁵¹ SI FNRJ, br. 21/1967.

⁵² *Zakon o konfiskaciji imovine i izvršenju konfiskacije*, SI DFJ, 40/1945. 70/1945. 62/1946., *Zakon o zabrani izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje i razdora* od 11. srpnja 1946. SI FNRJ 56/1946. *Zakon o suzbijanju nedopuštene trgovine, nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže* od 11. srpnja 1946. SI FNRJ, 56/1946., *Zakon o krivičnim djelima protiv naroda i države* od 16. srpnja 1947. SI FNRJ, 59/1946., *Zakon o krivičnim djelima protiv općenarodne imovine i imovine zadružnih i drugih zadružnih organizacija* od 11. listopada 1948., SI FNRJ, 87/1948., *Zakon o krivičnim djelima protiv*

Temeljni *Kazneni zakon* donesen je u dva dijela: prvi 1947.,⁵³ odnosno drugi, jedinstveni 1951.⁵⁴ koji je niveliran 1959.,⁵⁵ 1962.,⁵⁶ 1965.⁵⁷ i 1967., kojim su određena kaznena djela i propisane kazne te odgojnopopravne i zdravstvenozaštitne mjere koje su se primjenjivale u zakonom određenom postupku.⁵⁸

Zakon o krivičnom postupku propisivao je pravila o načinu postupanja suda i ostalih u kaznenom predmetu (tužitelja, istražitelja i određivao prava i dužnosti međusobno svih sudionika u postupku), a donesen je 6. studenoga 1948.,⁵⁹ odnosno 1953.⁶⁰ s promjenama 1959.,⁶¹ 1960.⁶² i 1967.⁶³ Prema *Zakonu o krivičnom postupku* kotarski su sudovi bili nadležni za kaznena djela protiv života, tijela, zdravlja, slobode, časti, imovine privatnih osoba, javnog morala, braka, porodice, pravosuđa, pravljenja i upotrebe lažnih mjera, pravljenja i upotrebe lažnih isprava (osim oporuka, mjenica i lažnih čekova za koje se sudilo na Okružnom sudu), protiv kaznenih djela općenarodne imovine, zadružnih i drugih društvenih organizacija, za djela za koja je propisana kazna lišavanja slobode i prisilnog rada do deset godina ili neka druga kazna osim smrtne, za kaznena djela protivljenja narodnoj vlasti, uvredu, klevetu u službenoj dužnosti te da vrše druge poslove koji su im određeni zakonom. Do izmjene je došlo nakon što je 1953. određeno da kotarski sudovi sude za kaznena djela za koja je predviđena kao glavna kazna novčana ili kazna zatvora do dvije godine, kao i za kaznena djela iz *Kaznenog zakona*, članci 143., 183., 232., 235. i 236. Sudac kotarskog suda sudjelovao je u postupku izvidaja i istrage. Sude u vijećima koja čine sudac i dva suca porotnika. Postupke prema maloljetnicima sudilo je posebno vijeće za maloljetnike kojeg su činili sudac za maloljetnike kojeg je određivao predsjednik nadležnog okružnog suda i dva suca porotnika koji su birani iz redova učitelja ili odgajatelja. Republički sekretarijat za pravosudnu upravu određivao je kotarske sudove koji će rješavati kaznene predmete maloljetnika iz nadležnosti više kotarskih sudova na području istog okružnog suda. U većim kotarskim sudovima kao što je bio slučaj u Zagrebu bio je određen stalni predsjednik vijeća za maloljetnike.⁶⁴

Do uvođenja *Sudskog poslovnika*, iz preuzetoga arhivskoga gradiva vidljivo je u seriji kaznenih predmeta⁶⁵ da su u upotrebi kratko bile neke od registraturnih oz-

službene dužnosti od 12.10. 1948. SI FNRJ, 88/1948., *Zakon o vojnim krivičnim djelima od 1. 12. 1948.* SI FNRJ, 107/1948.

⁵³ SI FNRJ, br. 106/1947.

⁵⁴ SI FNRJ, br.11/1951., 13/1951.

⁵⁵ SI FNRJ, br. 30/1959.

⁵⁶ SI FNRJ, br.11, 31/1962.

⁵⁷ SI FNRJ, br. 15/1965.

⁵⁸ SI FNRJ, br. 15/1967.

⁵⁹ SI FNRJ, br. 97/1948.

⁶⁰ SI FNRJ, br. 40/1953.

⁶¹ *Zakon o izmjenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku*, SI FNRJ, br. 52/1959.

⁶² SIFNRJ, br. 5/1960.

⁶³ SISFRJ, br. 50/1967.

⁶⁴ Kazneni upisnici za maloljetnike nalaze se u fondovima Općinski sud I u Zagrebu i Općinski sud II u Zagrebu

⁶⁵ Fondovi:

naka prema *Uredbi o poslovnom redu za redovne krivične sudove* iz 1929.,⁶⁶ ali su se uvodile i nove.⁶⁷ Prema *Poslovníku* iz 1960.⁶⁸ vodio se:

- Ki - upisnik izviđaja i povjerenih istraga,
- K - kazneni upisnik,
- Km - kazneni upisnik za maloljetnike,
- Kr - upisnik za razne kaznene predmete.

Sve upisnike pratili su pripadajući imenici. Uz navedene vodile su se i pomoćne knjige: Dnevnik istražnog suca za izviđaje i istrage *Dis*, popis predmeta pomilovanja *Kp*, popis osoba zadržanih u zavodu za duševne bolesti *Os*, Knjiga uvjetnih osuda *Kuo*, Knjiga oduzetih predmeta *Kdp*, Kontrolnik novčanih kazni i troškova kaznenog postupka *I. Ktr*.⁶⁹

Glede građanskih predmeta važno je istaknuti da kroz cijelo opisano razdoblje, a i poslije, nije donesen jedinstveni Građanski zakonik koji bi sadržavao pravila građanskog prava. *Opći građanski zakonik* donesen 1852. u vrijeme Habsburške Monarhije vrijedio je kao pozitivno pravo do 23. listopada 1946. kada je Narodna skupština FNJR donijela spomenuti *Zakon o nevažnosti pravnih propisa*.

Doneseni su zakoni za pojedine dijelove građanskog prava kao što su *Osnovni zakon o braku*,⁷⁰ *Osnove zakona o starateljstvu*,⁷¹ *Zakon o nasljeđivanju*⁷² i *Zakon o izvršnom postupku*.

HR DAZG 878. Kotarski sud za kotar Zagreb (1945.-1955.)

HR DAZG 1184. Kotarski sud za grad Zagreb (1945.-1946., 1953.-1955.)

HR DAZG 1127. Općinski sud I u Zagrebu (1946-1952., 1956.-1970.)

HR DAZG 1128. Općinski sud II u Zagrebu (1946./1970.)

HR DAZG 1129. Općinski sud III u Zagrebu (1946./1970.)

Za posljednja tri fonda građivo kaznenih predmeta nije preuzeto do kraja djelovanja stvaratelja fonda, već fragmentarno do 1960.

⁶⁶ *Uredba o poslovnom redu za redovne krivične sudove*, Službene novine Kraljevine Jugoslavije, 286/1929.

Ki – za sve izviđaje glede prijestupa i zločina koje je vršio kotarski sud, a za njih je bio nadležan Sudbeni stol (Okružni sud), *Kps* – prijestupi starijih maloljetnika i punoljetnih osoba za koje je bio nadležan kotarski sud, *Kpsm* – prijestupi mlađih maloljetnika, *Krs* – molbe domaćih i stranih vlasti upućenih sudu radi izvršenja procesnih radnji u kaznenim stvarima, *Kns* – ostali predmeti koji nisu ulazili u navedene upisnike. Pratili su ih imenici i to imenik u koji su upisivani okrivljenici – *Kim/a* i imenik u koji su upisivani oštećenici *Kim/b*.

⁶⁷ Iz dostupnog građiva su vidljive sljedeće oznake: *Konf.* – od 1945., *K* – od 1945., *Kps* – 1945. i 1946., *Kkm* – od 1945., *Rk* – 1947. – 1951.

⁶⁸ *Pravilnik o unutrašnjem poslovanju u kotarskim, okružnim i okružnim privrednim sudovima*, *Sudski poslovnik*, NN, 10/1960.

⁶⁹ Važno je naglasiti da su odmah nakon *Odluke o ustanovljenju i nadležnosti javnog tužioca*, SI DFJ, 4/1945. i *Privremenim uputstvom Javnog tužioca DFJ* započeli s radom u svibnju 1945. javni tužioci; za navedeno područje Javni tužilac za grad Zagreb i Javni tužilac za okrug Zagreb.

⁷⁰ SI FNJR, br. 89/1948.

⁷¹ SI FNJR, br. 30/1947.

SI SFRJ, br. 16/1965.

⁷² SI SFRJ, br. 42/1965.

Za građanske parnične predmete sudilo se prema *Građanskom parničnom postupku* iz 1955.⁷³ kojim su određena pravila postupka temeljem kojih je sudac pojedinac bio nadležan za sporove u imovinskopravnim zahtjevima ako nisu prelazili određeni novčani iznos, sporove ometanja posjeda, sve vanparnične i sve izvršne predmete iz svoje nadležnosti, a za ostale parnične predmete sudilo se u vijeću. Do izmjena i dopuna došlo je 1957.⁷⁴ kad je donesen *Zakon o parničnom postupku* koji se odnosio na sve tri vrste sudova glede odlučivanja o imovinskopravnim sporovima, o sporovima iz obiteljskih i radnih odnosa i o drugim građanskopravnim sporovima. Kotarski sudovi bili su nadležni suditi u imovinskopravnim zahtjevima ako vrijednost nije prelazila 200.000 dinara, a bez obzira na vrijednost spora nadležni su bili za sporove o zakonskom uzdržavanju, poništenju ili razvodu braka, utvrđivanju očinstva, zbog ometanja posjeda, o stvarnim i osobnim služnostima i o doživotnom uzdržavanju, sporove zbog mana na stoci, sporove o otkazu ugovora o najmu ili zakupu stvari, kao i sporove o otkazu stana ili poslovnih prostorija. Uslijedile su 1961. manje izmjene *Zakona*.⁷⁵

Glede registraturnih oznaka koje su se upotrebljavale poslije 1945. do donošenja *Sudskog poslovnika*, iz gradiva je vidljivo da se određeno vrijeme upotrebljavala oznaka *G* za parnice, a od 1955. uvodi se registraturna oznaka *R1* za izvanparnične predmete, *R2* za razne građanske predmete te od 1952. *Rb* za bolničke predmete.⁷⁶

Prema Sudskom poslovniku vodili su se sljedeći upisnici i imenici:

- *P* - parnični upisnik,
- *Pl* - upisnik za platne naloge,
- - upisnik za ostavine,
- *I* - upisnik za predmete izvršenja,
- *R* - upisnik za vanparnične i razne građanske predmete,
- *Pom* - upisnik za pravnu pomoć,
- *II. Ov.* - upisnik za ovjere,
- *Ov.* - upisnik za ovjeravanje isprava namijenjenih za upotrebu u inozemstvu,
- *I., II. i III.* - protestni registar.
- *P i Pl* - imenik za upisnike,
- - imenik za upisnik,
- *R i popis Os* - imenik uz upisnik raznih građanskih predmeta i predmeta skrbništva,
- *I* - imenik za upisnik,
- *Pi* - imenik za popis isprava.

⁷³ *Zakon o ubrzanju parničnog postupka pred redovnim sudovima*, SI FNRJ, br. 19/1955.

⁷⁴ *Zakon o parničnom postupku*, SI FNRJ, br. 4/1957.

⁷⁵ SI FNRJ, br. 52/1961.

⁷⁶ Godine 1932. donesen je *Sudski poslovnik za građanske predmete za sudove prvog i drugog stupnja*. Za predmete sudske uprave *Su*, za građanske parnične, mjenične i čekovne predmete *P*, za pravnu pomoć u građanskim pravnim stvarima *Pom*, za predmete izvršenja *I*, za privremene naredbe *Pn*, za ostavinske predmete *O*, za stvari o primanju u zavode za duševne bolesti i o oduzimanju svojevolasti *Os*, za starateljske stvari, tj. štitništva i skrbništva *S*, za ovjeravanje potpisa *Ov*, za sve građanske pravne predmete, koji po svom sadržaju ne ulaze ni u koji drugi upisnik *R*. Zbirka zakona i uredba, br. 1 -19, 1933.

Od pomoćnih knjiga vodili su Kontrolnik troškova u građanskim predmetima II. Ktr.

U kotarskim sudovima s manjim opsegom poslova predmeti pravne pomoći (*Pom*) upisivani su u upisnik za razne građanske predmete *R*, a postupak i donošenje odluke provodio je sudac pojedinac.

Zemljišno-knjižni odjeli kotarskih/općinskih sudova

Zemljišnoknjižni odjeli kotarskih/općinskih/ sudova/ vodili su zemljišne knjige u koje se upisuju nekretnine koje su se nalazile na području teritorijalne nadležnosti suda te rješavali zemljišnoknjižne predmete.

Izgradnja zemljišnoknjižnog sustava u hrvatskim zemljama započela je pedesetih godina 19. stoljeća na temelju austrijskog zemljišnoknjižnog prava.

Važno je naglasiti da je već 1850. donesen *Privremeni gruntovni red*⁷⁷ kojim je bilo određeno da se zemljišne knjige osnivaju pri kotarskim sudovima temeljem katastarskih izmjera, nakon čega započinje uvođenje zemljišnih knjiga u Hrvatskoj, a pravna osnova za sve kasnije gruntovne propise uspostavljena je *Gruntovnim redom* 1855.⁷⁸ Zemljišne knjige se sastoje od glavne knjige i zbirke isprava te pomoćnih popisa i upisnika. Nakon *Općeg zakona o zemljišnim knjigama* 1871. doneseni su zakoni kojima je započela reforma gruntovnice, poznatija kao *nova gruntovnica*, temeljem koje su kotarski sudovi dobili stvarnopravnu i gruntovnu nadležnost. S obzirom na to morali su započeti sastavljanje novih gruntovnih uložaka te formiranje zbirke isprava.

Naredbom kraljevske hrvatsko – slavonsko – dalmatinske vlade, Odjela za pravosuđe 1886. određeno je da svi kotarski sudovi koji su bili u nadležnosti Sudbenog stola u Zagrebu kao gruntovne oblasti, po završetku sastavljanja novih gruntovnih uložaka, preuzmu poslove gruntovnice. Od deset kotarskih sudova osam ih je preuzelo gruntovne poslove do početka 20. stoljeća. Kotarski sud I. u Zagrebu i Kotarski sud II. u Zagrebu za područje grada, odnosno kotara Zagreb nisu preuzeli poslove gruntovnice već je za područje njihove mjesne nadležnosti stvarnopravnu i gruntovnu nadležnost imao i dalje Sudbeni stol u Zagrebu. U Kraljevini SHS/Jugoslaviji do promjena glede zemljišnoknjižnog prava dolazi tek tridesetih godina 20. stoljeća. Temeljeći se na austrijskom zemljišnoknjižnom pravu doneseni su *Zakon o zemljišnim knjigama*⁷⁹ i *Pravilnik za vođenje zemljišnih knjiga*.⁸⁰

Navedeni zakoni primjenjivali su se i nakon 1945. kao pravna pravila temeljem već spomenutog *Zakona o nevažnosti pravnih propisa*.

Socijalističko uređenje i društveno vlasništvo uvjetovali su donošenje posebnih propisa glede rada zemljišnoknjižnih odjela. U *Uputstvu o nastavljanju rada zemlji-*

⁷⁷ Zemaljsko – zakonski i vladin list za krunovine Hrvatsku i Slavoniu, kom. VI., br. 39.

⁷⁸ Zemaljsko vladin list, br. 222, 1855.

⁷⁹ Službene novine, br. 146-LIII/307, 1930.

⁸⁰ Službene novine, br. 64-XIX, 1931.

šno – knjižnih ureda iz 1945.⁸¹ između ostalog je naznačeno da kotarski sudovi kao zemljišno – knjižni sudovi, odnosno gruntovne oblasti dozvoljavaju promjene zemljišno - knjižnog stanja samo na prijedlog narodnih vlasti, do daljnjega.

Donijeti su i posebni propisi glede nekretnina u svezi raznih tipova zemljišta kao i odredbe o upisu u zemljišne knjige te posebna pravila na osnovu kojih je privatno vlasništvo prelazilo u društveno temeljem zakona o konfiskaciji, nacionalizaciji, agrarnoj reformi, eksproprijaciji itd.

Pravilnik o unutarnjem ustroju, vođenju zemljišnih knjiga i obavljanju drugih poslova u zemljišnoknjižnim odjelima sudova, odnosno Zemljišnoknjižni poslovnik u navedenom razdoblju nije donesen.

Kotarski sud I. u Zagrebu i Kotarski sud II. u Zagrebu postali su samostalne gruntovne oblasti temeljem *Zakona o zemljišnim knjigama* 1930.⁸² Poslije Drugog svjetskog rata zemljišnoknjižni odjeli djeluju pri novoosnovanim sudovima, odnosno Kotarskom narodnom sudu za vanjski kotar Zagreb i Kotarskom narodnom sudu za grad Zagreb. Bez obzira na promjenu broja sudova 1946. za područje grada Zagreba, a slijedom toga i teritorijalne nadležnosti, odnosno područja katastarskih općina, Kotarski sud za I. i VI. rajon grada Zagreba vodio je zemljišnoknjižni odjel za sva tri suda. Do 1960. djelovala su dva zemljišnoknjižna odjela, pri Kotarskom sudu I. u Zagrebu i Kotarskom sudu II. u Zagrebu, a od 1960. djeluje samo jedan pri Općinskom sudu I. u Zagrebu, odnosno od 1971. Općinskom sudu u Zagrebu.⁸³

Obradeno relevantno gradivo fondova Državnog arhiva u Zagrebu

Namjera je ovog rada bila izložiti zakonske temelje ustroja i djelovanja kotarskih sudova u razdoblju od 1945. do 1970. te поближе predstaviti kotarske, odnosno općinske sudove koji su imali sjedište i djelovali na području grada, odnosno kotara Zagreb.

S obzirom da ta tema, sudeći po dostupnim izvorima, još nije bila sustavnije istraživana, provedena je analiza izvornih dokumenata s ciljem usustavljanja i sintetičkog prikaza sudova. Analiza se temelji na istraživanju izvornih dokumenata Državnoga arhiva u Zagrebu, gdje su za razdoblje 1945. do 1970. pohranjena četiri fonda općinskih sudova grada Zagreb i jedan za kotar Zagreb, i to:

HR DAZG 878. – Kotarski sud za kotar Zagreb (1945.-1955.): 42 knjige, 18 kutija

HR DAZG 1184. – Kotarski sud za grad Zagreb (1945.-1946./1952.-1955.): 48 knjiga, 148 kutija

⁸¹ NN, 3/1945.

⁸² Zbirka zakona i uredaba, svezak 9, 1930., Prelazna naredenja, poglavlje 6.

⁸³ U Državnom arhivu u Zagrebu u fondu HR DAZG 83. Sudbeni stol u Zagrebu (1851.-1918.) i fondu HR DAZG 940. Sudbeni stol u Zagrebu (1918.-1941.) pohranjeno je gradivo zemljišnoknjižnog odjela, do 1883. zbirka isprava, a glavne knjige do 1926. godine. Gradivo nastalo nakon navedenih godina nalazi se na Općinskom sudu u Zagrebu.

HR DAZG 1127. – Općinski sud I u Zagrebu (1946.-1952./1956.-1970.): 237 knjiga, 398 kutija

HR DAZG 1128. – Općinski sud II u Zagrebu (1946.-1952./1956.-1970.): 217 knjiga, 197 kutija

HR DAZG 1129. – Općinski sud III u Zagrebu (1946.-1952./1959.-1970.): 67 knjiga, 107 kutija

Za fondove Kotarski sud za kotar Zagreb i Kotarski sud za grad Zagreb izrađeni su sumarni inventari, a za fondove Općinskog suda I, II i III u Zagrebu napravljeni su arhivistički popisi, s obzirom da je dio gradiva kod imatelja Općinskog suda u Zagrebu.

Iz gradiva navedenih fondova, između ostalog je vidljivo funkcioniranje pravnog sustava. To se odnosi i na pitanja koja su uspostavom demokratskog poretka aktualizirana, uključujući ona koja su zadirala u političke odluke kao što su, između ostalih, konfiskacije. Primjerice, donošenjem *Zakona o naknadi za imovinu oduzetu za vrijeme jugoslavenske komunističke vladavine*⁸⁴ arhivsko gradivo postaje ne samo sredstvo dokazivanja prava na potraživanje konfiscirane imovine, već i zakonski preduvjet da bi se zahtjev za povrat uopće pokrenuo. U fondovima kotarskih sudova fragmentarno su sačuvani predmeti o konfiskacijama za razdoblje od 1945. do 1952.⁸⁵

Zaključak

Razdoblje od 1945. do 1970. karakterizira niz promjena u svim vidovima života, tako i na području pravosuđa, koje je određivao novouspostavljeni ideološko – politički sustav. Analizirajući navedeno razdoblje vidljivo je da su promjene i traženja novih rješenja bila intenzivna u poslijeratnom razdoblju do sredine 1950.-ih godina, kad su stvorene osnove za uspostavu trajnijeg sudskog poretka.

Na području grada Zagreba i kotara Zagreb, ukinutog 1955., cijelo navedeno razdoblje kotarski sudovi su glede stvarne nadležnosti bili prvostupanjski, a glede uređenja redovni, dok se broj sudova tijekom dvadeset pet godina mijenjao. U skladu s općim ustrojem sudstva u Zagrebu je tijekom 1945. i 1946. bilo sjedište dva prvostupanjska i dva drugostupanjska redovna suda: Kotarski narodni sud za grad Zagreb, Kotarski narodni sud za kotar Zagreb, Okružni narodni sud za grad Zagreb i Okružni narodni sud za okrug Zagreb. Broj sudova se povećavao, a potom smanjio do 1970.: od 1946. do 1949. djelovalo je šest sudova, četiri kotarska i dva okružna; od 1949. do 1952. pet sudova, jedan okružni i četiri kotarska; od 1953. do 1955. tri suda, jedan okružni i dva kotarska; od 1956. do 1958. tri suda, dva kotarska i jedan okružni, od 1959. do 1970. četiri suda, tri općinska i jedan okružni.

⁸⁴ NN br. 92/1996.

⁸⁵ Za ovu vrstu kaznenih djela presude je kao prvostupanjski sud donosio Okružni sud za grad Zagreb, Okružni sud za kotar Zagreb, Okružni sud u Zagrebu, a kotarski sudovi rješenja o provedbi konfiskacije.

Kao što je poznato za svaku struku pa tako i arhivističku, nužno je poznavanje promjena kod stvaratelja za uspješno sređivanje, obradu i opis arhivskoga gradiva, kao i što potpuniju dostupnost informacija istraživačima i drugim korisnicima. Utoliko je veća odgovornost na stručnim djelatnicima nakon uspostave Republike Hrvatske, ne samo stoga što je arhivsko gradivo fondova pravosuđa važno za povijesna istraživanja, već i iz razloga što je ono postalo vrlo aktualno radi ostvarivanja stečenih zakonskih materijalnih prava pojedinaca i cijelih obitelji.

Povijesna istraživanja provedena na sačuvanom izvornom arhivskom gradivu, kao i na zakonodavnim odredbama, sumirana su u ovom članku kao prilog za poznavanje povijesti pravosuđa na području Republike Hrvatske.

Prilog 1.

Podjela sudova prema uredenju / nadležnosti

| Broj | Vrste | Prema nadležnosti/uredenju |
|----------------------|---|---|
| 1945. - 1954. | | |
| 1. | Redovni sudovi | Kotarski sudovi Okružni sudovi Vrhovni sud Republike Hrvatske Vrhovni sud DFJ/FNRJ |
| 2. | Vojni sudovi | Prvostupanjski vojni sud Vrhovni vojni sud |
| 3. | Posebni sudovi | Sudovi socijalnog osiguranja Sud za pomorski ratni plijen u Splitu Državna arbitraža |
| 1954. - 1963. | | |
| 1. | Redovni sudovi ⁸⁶ | Kotarski sud Okružni sud Vrhovni sud RH Savezni vrhovni sud |
| 2. | Vojni sudovi | Prvostupanjski vojni sud Vrhovni vojni sud |
| 3. | Privredni sudovi (nova vrsta sudova) | Okružni privredni sudovi Viši privredni sud Vrhovni privredni sud |
| 4. | Posebni sudovi | Sud za pomorski ratni plijen u Splitu Vojna arbitraža |
| 1963. - 1990. | | |
| 1. | Ustavni sud Hrvatske - od 1964. | |

⁸⁶ Promjene u odnosu na prethodno razdoblje.

| | | |
|----|---|---|
| 2. | Sudovi opće nadležnosti (prije redovni sudovi) | Općinski sud Okružni sud Pokrajinski sud Vrhovni sud Hrvatske Vrhovni sud Jugoslavije |
| 3. | Specijalizirani sudovi ⁸⁷ | Okružni privredni sudovi Viši privredni sudovi Vrhovni privredni sud |
| 4. | Vojni sudovi | Prvostupanjski vojni sudovi Vrhovni vojni sud |
| 5. | Posebni sudovi (dokinuti) ⁸⁸ | |

Prilog 2.

Kotarski/općinski sudovi na području grada/kotara Zagreb 1945.-1970.

| Razdoblje | Broj | Naziv |
|---------------|------|---|
| 1945. | 1. | Kotarski narodni sud za grad Zagreb |
| | 2. | Kotarski narodni sud za kotar Zagreb |
| 1946. - 1949. | 1. | Kotarski narodni sud za I. i IV. rajon grada Zagreba i Gradsko naselje Žitnjak |
| | 2. | Kotarski narodni sud za II. i III. rajon grada Zagreba |
| | 3. | Kotarski narodni sud za V. i VI. rajon grada Zagreba |
| | 4. | Kotarski narodni sud za kotar Zagreb |
| 1949. - 1952. | 1. | Kotarski narodni sud I u Zagrebu |
| | 2. | Kotarski narodni sud II u Zagrebu |
| | 3. | Kotarski narodni sud III u Zagrebu |
| | 4. | Kotarski narodni sud za kotar Zagreb |
| 1953. - 1955. | 1. | Kotarski sud za grad Zagreb |
| | 2. | Kotarski narodni sud za kotar Zagreb |
| 1956. - 1959. | 1. | Kotarski sud I u Zagrebu |
| | 2. | Kotarski sud II u Zagrebu |
| 1959. - 1963. | 1. | Kotarski sud I u Zagrebu |
| | 2. | Kotarski sud II u Zagrebu |
| | 3. | Kotarski sud III u Zagrebu |
| 1963. - 1970. | 1. | Općinski sud I u Zagrebu |
| | 2. | Općinski sud II u Zagrebu |
| | 3. | Općinski sud III u Zagrebu |
| 1971. - | 1. | Općinski sud u Zagrebu |

⁸⁷ Promjena je u tome što je jedino Vrhovni privredni sud izgubio nadležnost glede odlučivanja o žalbama, odnosno o zahtjevu o zaštiti zakonitosti protiv odluka Vojne arbitraže jer je ukinuta.

⁸⁸ Sud za pomorski ratni plijen ukinut je *Zakonom o pomorskom plijenu i ratnom plijenu na moru* 1964.; Vojna arbitraža ukinuta je *Zakonom o vojnim sudovima* 1965.

Summary

ORGANIZATION AND RESPONSABILITES OF DISTRICTUAL/ COMMUNAL COURTS OF THE CITY/DISTRICT OF ZAGREB

Number of the regular courts of first instance, being responsible for the territory of the City of Zagreb, changed five times in the period 1945-1970. Only one court existed in the period 1945/1946, three of them were active till 1953, and after that unitary court was established again, working from 1953 to 1955. Two courts were functioning in the period 1956-1959, and three of them from 1959 to 1970. Then they were abolished, and only one court was established again.

Only one court of first instance was existing for the territory of the District of Zagreb (Kotar Zagreb) in the period 1945-1955, and after that three of them were working till 1970. Concerning titles two determinants are important: from 1945 to 1963 they were functioning as districtual, and after that, as communal courts, with six changes of attributions. Territorial jurisdiction covered smaller units, known as city regions, till 1952, and after that it was covering communes. Districtual Court for the District of Zagreb (Kotarski sud za kotar Zagreb) was covering, for the whole period of its existence, administratively-territorial unit of People's Liberating Board of Zagreb (NOK Zagreb: Narodnooslobodilački odbor Zagreb). Higher degree court for districtual, respectively communal courts on the territory of the City of Zagreb was County People's Court for the City of Zagreb (Okružni narodni sud za grad Zagreb), and for the Districtual Court for the District of Zagreb (Kotarski sud za kotar Zagreb) it was County Court for the County of Zagreb (Okružni sud za okrug Zagreb) till 1949. Higher degree court for all districtual courts from the territory of the City and District of Zagreb was, from 1949, newly established County Court in Zagreb (Okružni sud u Zagrebu).

Law on Organization of People's Courts from August 1945 made the courts, established in the meantime, legal, and, at the same time, prescribed their jurisdiction and organization. In the period described in the paper the Law was amended nine times, particularly in 1948 and 1954. Concerning criminal law the first part of Penal Code was pronounced in 1947, and unitary Code was pronounced in 1951, with amendments in 1959, 1962, 1965, and 1967. The Law on Criminal Procedure was brought in 1948, with amendments in 1959, 1960. and 1967. After the Civil Procedure Act from 1955, parts of civil law were covered with respective acts in 1957 and 1961, but Civil Code has not *been brought to light yet*. Court's Rules of Procedure were pronounced in 1960.

Key words: 1945-1970, districtual courts, communal courts, City of Zagreb, District of Zagreb, organization, jurisdiction, law, act, procedure

Translated by Rajka Bućin